Matar un rossinyol
La compareixença d'Artur Quintana als jutjats de Fraga il·lustra la situació del català a la Franja.

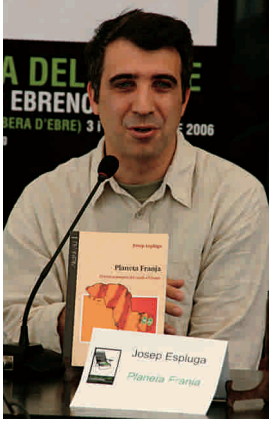

Quaderns del Cingle
Iniciativa Cultural de la Franja enceta una nova col·lecció amb un recull de Josep Espluga.

Circumval·lació a Vall-de-roures
L'Ajuntament de la capital del Matarranya promou un itinerari que salva de la piqueta una fortificació medieval.

TEMPS DE FRANJA

Alta Ribagorça
Baixa Ribagorça
Llitera
Baix Cinca
Matarranya

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 9 • núm. 76 • La Franja, maig de 2008

Sant Jordi a Calaceit

MERCÈ GIMENO

Els xiquets de Calaceit van recrear la llegenda de Sant Jordi

EDITA:
Iniciativa Cultural de la Franja
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:
Màrio Sasot
msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Hipòlit Solé

CAP DE REDACCIÓ I MAQUETACIÓ GRÀFICA:
Isabel Calaf • T. 661 470 457
tempsdefranja@telefonica.net

COORDINACIÓ DE COMARQUES:
Marta Canales

CONSELL DE REDACCIÓ:
Antoni Bengochea, José Miguel Gràcia, Artur Quintana, Lluís Rajadell i Carles Sancho (el Matarranya).
Jaume Casas i Damià Torrent (el Baix Cinca).
Carles Barrull, Glòria Francino i Josefina Motis (la Llitera i la Ribagorça).
Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:
Pep Labat, Sidrid Schmidt Von der Twer i Ricard Solana

OPINIÓ:
Susanna Barquín, Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Josep A. Carrégalo, Miquel Estaña, Quim Gibert, Marc Martí, Joaquim Montclús, Francesc Ricart, Carles Sancho, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, i Carles Terès.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
978 85 15 21

IMPRESSIÓ i PRODUCCIÓ:
Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:
Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia i Llibreria Cabrera
Girona
Llibreria Les Voltes
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla
Saragossa
Papelería Germinal. C/ Sepulcro, 21
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Llei de Llengües, es perdrà l'ocasió?

No coneixem quins són els plans del Govern d'Aragó o del partit majoritari que el conforma –el PSOE–, amb referència a la tan anunciada i mai aflorada Llei de Llengües. Ben segur que ara, la seua atenció i preocupació hi deuen d'estar menades cap al meandre de Ranillas, i així serà fins l'estiu com tothom ho pot entendre. Fins i tot, el mega-projecte Gran Scala, somni d'una nit, no sé si d'estiu, s'ha quedat dormisquejant, tal vegada, una migdiada llarga.

Al nostre entendre, l'ocasió favorable per presentar la Llei de Llengües a les Corts d'Aragó, com la d'aquets moments, no tornarà a reproduir-se en el futur. Ara, el PP aragonès té un cúmul de problemes interns i d'altres provinents de la cúpula central del partit a Madrid, que el fan travessar una situació de debilitat per a emprendre campanyes més o menys marginals amb referència a l'estratègia present i futura del partit a l'Aragó. Una fèrria oposició a la regulació de les llengües minoritàries (català i aragonès) els distrauria més encara dels seus greus problemes. L'operació Pizarro ha estat un bluf i els canvis que s'esperen a la direcció, els mantenen amb les mans gairebé lligades. El projecte de la Llei de Llengües que hauria de presentar el Govern aragonès podria ser un xic més ambiciós —no esperem miracles, però— que aquells esborranys que s'han filtrat fa uns mesos. Sense perdre totalment aquell principi «sacrosant» de no obligatorietat que s'ha establert, caldria, i es podria, introduir la racionalitat, tant en l'ensenyament a les escoles com en l'ús de les dues llengües minoritàries, amb matisacions sobre unes certes ocasions de cooficialitat, sobre toponímia generalitzada, drets i mèrits dels parlants i obligacions dels servidors públics, etc., etc. En dues paraules: donar un pas més, diguem-ne, un passet més. Mireu si ensóc tan poc d'ambiciós…! D'altra banda, al PAR, formant part del Govern, i vist l'enfortiment del PSOE, i òbviament, l'afebliment del PP, no l'interessaria remoure massa el brou lingüístic anticatalà i antiaragonès, malgrat allò que pensen una gran majoria dels seus dirigents. El populisme sense eleccions serveix de ben poc.

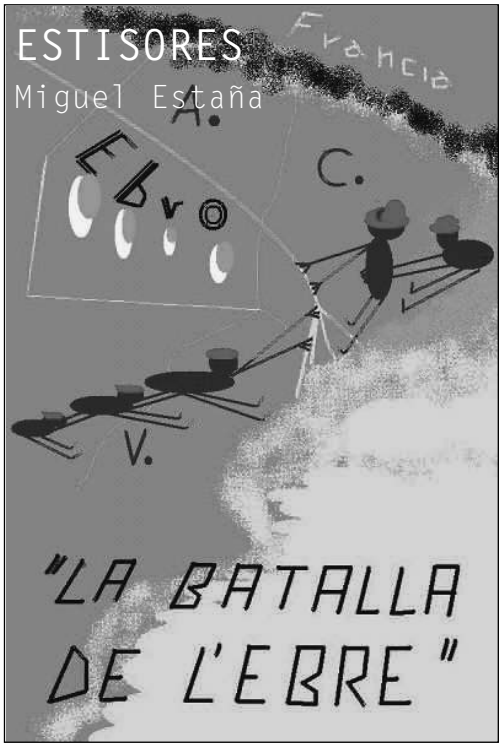

I encara una cosa més: des del carrer Ferraz de Madrid, vist el bon resultat electoral de totes les circumscripcions aragoneses, ho veurien, alguns, amb certa simpatia, i altres, mirarien sense veure-hi.

Se n'aprofitaran de l'avinentesa, el President Iglèsias i el seu equip, per a presentar la Llei com més aviat millor? Provablement no tindran una ocasió més propícia que l'actual.

Saragossa, com Madrid

L'informe dels serveis jurídics del govern aragonès sobre el «transvasament» d'aigua a Barcelona conclou que no concorren causes que justifiquin la interposició del recurs d'inconstitucionalitat i que no és un transvasament. Aquestes són les darreres notícies, en total sintonia amb el dictamen de l'Advocacia de l'Estat.

Els Serveis Jurídics d'Aragó consideren que la mesura és una «connexió de sistemes» dins la mateixa demarcació hidrogràfica de les conques internes de Catalunya. Tal com va dir Iglesias, el decret llei indica que «en cap cas se superaran els volums màxims establerts» i també que es mantindrà la limitació d'un volum anual màxim de cinquanta hectòmetres cúbics.

En relació amb la cessió de drets a l'ús de l'aigua, l'informe assenyala, d'una banda, que l'Aragó haurà d'informar preceptivament sobre qualsevol contracte de cessió de drets que es pretengui, d'acord a l'article 72.3 de l'Estatut d'Autonomia.

Ziga-zagues polítiques a banda, la ciutadania ha de començar a tenir clara una cosa: l'aigua és un bé escàs, de primera necessitat, i que cal ser responsables en el seu ús. Tothom sap què són les restriccions, d'aigua de boca o per a la pagesia, i és per això que no es pot permetre que les infraestructures hídriques no tinguin manteniments i estiguin tan malmeses, que perden tanta aigua pel camí com en poden desplaçar. Tampoc es pot permetre que els rius desapareguin del mapa, deixant-los sense un cabal mínim, perquè els hi hem xuclat fins a l' última gota.

No podem continuar vivint com si l'aigua no tingués fi perquè, a fe de déu, en té. Qui voldria viure l'agost a Barcelona sense aigua? I per una altra banda, cal que tots visquem a Barcelona?

s u m a r i

2 Editorial

3 Salutació del director
Cartes dels lectors

4 El Matarranya

7 El Baix Cinca

10 Entrevista
Josep Espluga, sociòleg

12 La Llitera i la Ribagorça

15 Tema del mes

16 Aragó

17 Gent de Franja

18 Països Catalans

19 Opinió:
Ismael Comas Solanot. Futbolista

salutació del director

Aigua. Aigua és el tema que està recorrent l'Estat Espanyol, començant per Catalunya, seguint per l'Aragó i continuant per totes les autonomies peninsulars. I aigua és el que estic suant jo, pensant el que endarrerirà –si algun dia, en una situació pacífica idíl·lica, ideal i utòpica arriba– la presentació de l'avantprojecte de Llei de llengües tot aquest nou conflicte i aldarull, hàbilment manegat pels poderosos mitjans d'informació aragonesos,bàsicament entre aquesta regió i Catalunya.

Perquè si durant tota la segona part de la passada legislatura es va posar com excusa per a guardar el projecte en un calaix va ser el tema de l'Estatut de Catalunya i la seua repercussió i reacció en contra des d'altres autonomies –clar signe, al meu entendre de dependència directa del que es cou políticament a d'altres territoris– signes de litigi entre Catalunya i Aragó no en faltaran mai.

Quan estiguen apagades les espurnes del mini-trasvassament de l'Ebre a Barcelona, tornaran a iluminar-se les cendres dels «bens religiosos de la Franja» o eixiran noves disputes com si els aragonesos són més o menys rossos, alts, guapos i d'ulls blaus que els catalans, etc.

Si el govern aragonès no es convenç de que el nostre reconeixement lingüístic és un dret humà i estatutari fonamental, i per tant no lligat a circumstàncies externes, anem servits. Ja hem begut oli sense llei per a un bon grapat d'anys més.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

A l'Albert Om de TV3

Tarda de dilluns 7-4-08 a TV3. Visita El Club Carlos Blanco. Té 22 anys i un coeficient d'intel·ligència de 160. Disposa de més d'una llicenciatura i parla una desena d'idiomes, alguns dels quals són romànics. És més o menys la manera com el va presentar l'Albert Om, conductor del programa. Malgrat aquest impressionant currículum, l'entrevista es va desenvolupar en castellà. Més aviat va semblar que l'Om tractava amb una persona amb dificultats intel·lectuals.´

Quim Gibert
Fraga

Nogarà, per la defensa del català

L'Asoziazión Cultural Nogará de Zaragoza, una d'as dos más importans d'a ziudat, integrán de Chuntos por l'Aragonés, plataforma que nos portó ta o II Congreso por l'Aragonés d'an que ba salir l'Academia de l'Aragonés; conta con más de bente años de camín arredol d'a defensa d'a identidat cultural y lingüistica de l'aragonés y l'amostranza d'a luenga. A nuestra Asoziazión s'ha amostrau siempre faborable a la coofizialidat d'as tres luengas d'Aragón y per ixo no ha reblau nunca en a defensa d'a dignidat d'o catalán charrau en Aragón, debán de toz.

Nogará, asinas, da o suyo firme apoyo a las asoziazions y personas que defienden y estudian zientificamén a Unidat d'a luenga catalana y a cultura en catalán en Aragón, como siempre ha feito explizitamén. Aragón ye trilingüe dende fa muito tiempo, pero en os suyos empezipiallos no más estió bilingüe d'aragonés y catalán, y no pas d'atras cosas como han quiesto fer-mos pensar. Per iste motibo respaldamos as iniziatibas que en materia lingüistica y cultural se faigan por parti d'a Iniciativa Cultural de la Franja (ICF) y d'as Asoziazions y personas que las forman.

Per la dignidat d'a luenga luitan ICF y as suyas formazions, por ixo no queremos dixar de n'imbiar-les o nuestro apoyo y reconoiximiento por toda a suya fayena de cara ta o feito lingüistico catalán en Aragón.

Asinasmismo, no querebanos dixar estar o caso, y refusar de tot as actuazions d'a FACAO y d'os suyos miembros que no fan que mal a la luenga y a la dignidat lingüística de qui charra aragonés y catalán en Aragón. Os suyos actos y as suyas falsas nomenclaturas ta la luenga charrada dende l'Isabena y la Noguera dica o Mezquín y Matarraña pasando por a baixa Zinca, marchan a retepelo de la comunidat zientifica que establix muit plateramén qué ye aragonés y qué catalán. Per iste motibo y como ya s'ha aclariu chudizialmén, la unica Academia de l'Aragonés que i hai ye la salida d'o II Congreso por l'Aragonés y que ye la unica entidat de referenzia lingüistica ta l'aragonés, igual que l'IEC en ye ta lo catalán.

Lo cual, apoyamos a os compañers que defienden y han defendiu siempre o catalán en Aragón.

A. C. Nogará-Religada

L'ESMOLET

La tristesa de ser català

Ara és per l'aigua, ahir per l'Estatut, demà pel finançament… Deu ser molt cansat, això de ser català. Qualsevol cosa encaminada a millorar-ne la qualitat de vida (infraestructures, competències…) serà titllada d'insolidària per aragonesos, valencians o extremenys. *L'Heraldo* m'ho corrobora dues voltes per setmana: béns de la Franja, aigua de l'Ebre… i ni una paraula de la infàmia que ha de suportar el doctor Artur Quintana per haver dit una veritat diàfana. Potser ho fan per assegurar-se que mai no siga el moment adient per redactar una llei de llengües. El que acaben aconseguint és la desafecció mútua: «*qué malos son los catalanes*»; «els espanyols no ens volen». Els que som al mig sentim l'amargor de la lluita inútil, la saliva gastada de tant mastegar el tema. Em pregunto perquè no passa igual amb Euskadi o Navarra. Ells tenen el concert econòmic, van a la seua. Hi ha la xacra del terrorisme, és cert, però a banda d'això mai no he sabut de cap boicot als seus productes. En canvi els catalans gasten milions en campanyes per fer-se estimar per la resta d'espanyols, demanen perdó, abandonen la seua llengua quan imaginen que algú no la parla… I els immigrants que fan l'esforç d'aprendre el català es troben que tothom se'ls dirigeix en castellà.

Ser català en una Espanya així és ser cornut i pagar el beure. Entretant, als aragonesos que parlem català ni ens coneixen a Catalunya ni ens accepten a l'Aragó. Nosaltres sí que som l'ase dels cops.

Carles Terès Bellès

«Finestrons i finestretes» de J.M. Gràcia s'instal·la a Sant Just Desvern

■ Carles Sancho

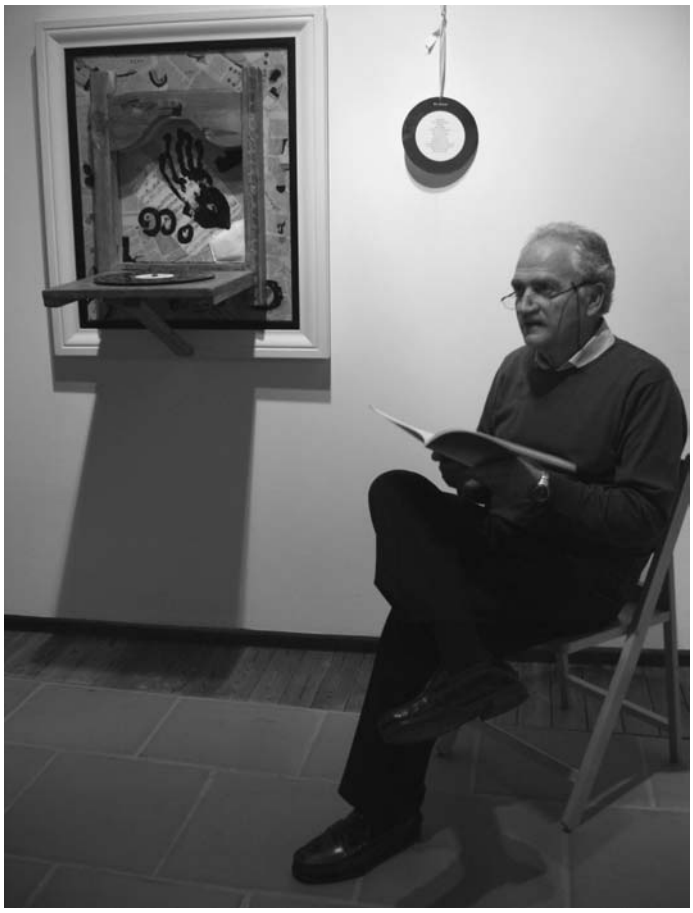

J.M. Gràcia durant la lectura dels seus poemes

En el magnífic celler de Can Ginestar de Sant Just Desvern, casalici modernista neogòtic i seu cultural de la població, va inaugurar-se el divendres 18 d'abril l'exposició «Finestrons i finestretes» de l'artista i poeta originari de la Codonyera i veí d'Esplugues de Llobregat José Miguel Gràcia. S'inicià l'acte amb assistència d'una dotzena de persones, entre elles la representant de l'Ajuntament, amb una visita guiada pel mateix autor, explicant amb tota classe de detalls l'obra fotogràfica i plàstica dels materials exposats i amb una interpretació dels singulars i suggerents poemes que s'inclouen en la mostra dels materials. L'exposició, la primera realitzada per l'artista, es complementa amb un catàleg editat per ASCUMA amb motiu de la seua presentació a la Codonyera el 2004. En aquesta ocasió, aprofitant que l'espai del celler de Can Ginestar és molt ampli, José Miguel ha millorat la mostra amb uns materials que la complementen com l'antiga càmera Electro Yashica amb que va fer les primeres instantànies, cadires fotografiades, cartells i fotos de les altres mostres o el cartell-quadre que anuncia l'exposició a Sant Just Desvern.

La mostra, que coincideix amb la festivitat de Sant Jordi que se celebra molt especialment a Sant Just en aquest centre cultural municipal, podrà visitar-se fins l'11 de maig.

Acaben les obres a la iglésia de Valljunquera

■ Redacció

La iglésia parroquial de Sant Miquel Arcàngel de Valljunquera presenta un nou aspecte. Un conveni entre Govern d'Aragó a través del seu programa de Política Territorial, Arquebisbat de Saragossa i Ajuntament de la localitat ha permès actuar a la teulada del temple i el cimbori molt malmesos pel pas del temps i restaurar l'interior i l'exterior de la torre d'este edifici datat al segle XVIII. L'immoble, de més de 4.000 metres quadrats, és un dels referents turístics del municipi. La inversió total ha superat els 400.000 euros.

El vicepresident d'Aragó, José Ángel Biel, va inaugurar la reforma de la iglésia i va estar acompanyat a l'acte per l'arquebisbe de Saragossa, Manuel Ureña i l'alcalde de Valljunquera, José Escrig Vileta. L'alt valor cultural i simbòlic de la iglésia de Sant Miquel Arcàngel i l'evident estat de deteriorament que presentava, va donar lloc a l'acord per la seua restauració. La intervenció, considerada al seu moment de caràcter urgent al trobar-se la coberta en risc, s'ha portat a terme en dues fases, la segona d'elles centrada a la torre.

La reforma del temple va començar el 2006. A la primera fase l'executiu autonòmic va aportar 90.000, la iglésia 200.000 € i el consistori va contribuir amb 6.000 € , segons l'acord entre les parts. Després, a la segona fase, es va decidir restaurar la torre per dins i per fora amb aportacions del Govern d' Aragó de 67.000 € i de l'Arquebisbat de 40.000.

VILES I GENTS

La truiteta, bavoseta

Els escriptors Ramon Sistac i Esteve Betrià s'han guanyat a pols la fama de bons «gourmets». No es cansen d'alabar les excel·lències de la truita a les seues habituals columnes de la revista *Temps de Franja*. A mi, com a ells, també m'agrade que la truita quedo una mica bavoseta. Ara, jo crec que la reina del paradís truiter és la d'espàrrecs silvestres, la de les tiges de les plantes del gènere Asparagus que creixen espontàniament. Però sense desdenyar en absolut la de brots tendres de tuca (*Bryonia dioica*), que són deliciosos. Una altra truita que m'estimo amb deler és la de conillets (*Silene vulgaris*), molt comuns pels sembrats a les acaballes de l'hivern. I encara em quede al sac una altra delícia que també necessite l'ou com a lligam: el barrejat de bolets saltejat amb uns alls trinxadets, que arribe al súmmum de l'exquisidesa si compte amb les delicades però magnífiques boletes de rosada (*Tricholoma terreum*). Totes estes plantes es crien de forma abundant pel Matarranya. Però per les parts altes del terme de Montroig escassegen tant los espàrrecs com les tuques.

Mon pare, un consumat mestre en aprofitar els dons de la naturalesa, tenie controlades les escasses vuit o deu esparregueres existents en un radi d'un parell de quilòmetres al voltant de la vila per aconseguir cada temporada una bona collita. Ell em va ensenyar estos i molts altres secrets, com lo de «las taganinas», les penques dels cardets (*Scolymus hispanicus*), que són tan o més bones que les borraines. I reconec que per a unes altres no, però per a tals qüestions vaig resultar ser un alumne molt aplicat.

J.A. Carrégalo

Sant Jordi a Calaceit

Irene Torà

MERCÈ GIMENO

Representació de la batalla de Sant Jordi i el drac

Un any més s'ha celebrat la diada de Sant Jordi a Calaceit, el 23 d'abril, amb activitats organitzades des de diverses associacions del poble.

Com cada any, des de fa dècades, l'Associació de Dones Kalat-Zeyd va muntar durant tota la jornada a la plaça una parada de llibres i flors que va ser visitada per gent del poble i de pobles veïns, com Massalió, Queretes o Caseres.

Per altra banda, l'Associació de Mares i Pares d'Alumnes de Calaceit, i també tenint com a escenari la plaça, va atorgar els premis a les millors redaccions realitzades pels alumnes de l'escola de totes les edats. A més, amb la col·laboració de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Calaceit i el Govern d'Aragó dins el Programa d'Animació Jesús Moncada, es va fer el taller «Sant Jordi i el drac» de Políglota Teatre del Guillermo Castelló, consistent en la fabricació durant el dia d'un drac i la representació per la tarda de amb els xiquets del poble de la batalla de Sant Jordi i el drac.

I Fòrum Cultural de la jove Associació Cultural Festy-Zeyd

Irene Torà

El passat 4, 5 i 6 d'abril es va celebrar a Calaceit el 1r Fòrum Cultural organitzat per l'Associació Cultural Festy-Zeyd, de nova creació.

Aquest primer fòrum ha estat dedicat a la poesia. Hi van participar com a ponents Felix Grande, Francisca Aguirre, Manuel Francisco Reina, Francisco Quintero, Emilio Ruiz Barrachina, Jaime Gimeno, Segio Ortas, Raúl García, Pablo Lópiz i l'escriptor i vicepresident de l'Instituto Cervantes, Manuel Rico.

Un primer cartell de luxe per intentar recuperar el passat cultural de Calaceit (on convivien pels carrers José Donoso, Mario Vargas Llosa, Jorge Edwars, Luis Buñuel, Mauricio Wacquez o Ángel Crespo al costat d'Albert Ràfols Casamada o Romà Vallès) i obrir un forum anual de discussió entorn a tot tipus de temes culturals.

La Jornada va consistir en una conferencia sobre «El legado andalusí en la poesia española» a càrrec de Francisco Manuel Reina, un recital de poemes d'Àngel Crespo com a homenatge; un recital itinerant de poemes a càrrec dels assitents per racons i raconets de Calaceit, una visita turística per la vila i, com a colofó, una taula redona parlant de la poesia espanyola actual.

L'Associació Cultural Festy-Zeyd, organitzadora de l'acte, és una entitat jove, de nova creació a Calaceit, que com diu el seu president Marcos Mateu «vol vitalitzar l'activitat cultural del poble, actual capital cultural de la comarca del Matarranya, promocionant els artistes locals i comarcals».

«L'Associació pretén enguany realitzar el Primer Festival Audio-visual amb actuacions musicals, tallers artístics i activitats culturals dedicades a tots els públics per poder apropar noves expressions musicals, culturals i visuals que no estan a l'abast del jóvens del nostre poble.»– explicà Mateu.

Allunyats del model de festa tradicional amb orquesta, l'associació vol aprofitar també els espais arquitectònics de Calaceit. La seua idea es entrellaçar el gran patrimoni del què disposa el poble amb les noves tendències artístiques.

L'Associació, a més de complir amb els seus objectius culturals, vol també perfilar-se com a un fenomen social i mostrar la dimensió artística com a factor dinamitzador de la riquesa de Calaceit i del Matarranya.

L'ARGADELL

Noms

A partir del recull *600 anys de toponímia a la vila de Penaroja* de Desideri Lombarte i Arrufat, llibre publicat a la col·lecció *Llibres de Ponent* que dirigia Joaquim Montclús, i d'Albert Manent, unes lletres de convit en el pròleg: «Esperem que tindrà imitadors perquè la seva obra és un model autèntic…» Bé, hem pogut observar com posteriorment s'han anat vertebrant un seguit d'estudis toponímics i antroponímics aproximatius de Massalió, Vall-de-roures, Calaceit, Mont-roig, Nonasp, la Vall del Tormo, el Mas del Llaurador, Casserres, el Campell, la Ginebrosa, Fraga, Castillonroi, Saidí… Inclús l'any 2005 el Departament d'Educació, Cultura i Esports de la DGA va publicar *Un nom per a tu*, un índex de noms propis per donar a conèixer als ciutadans aragonesos la riquesa lingüística i cultural de què som dipositaris.

S'ha d'entendre que les investigacions fetes sobre el ram onomàstic hauran de servir de base científica al Govern d'Aragó per aplicar els articles 37 i 38 de la futura Llei de Llengües. En tot cas, tal com diu l'avanprojecte, correspondrà als ajuntaments la seua aplicació en els municipis, i si finalment és així, veig poca garantia en el procés de normalització lingüística pel fet que els pobles manats pels més conservadors fan tot el possible per posar pals a la roda, una vella estratègia per obstaculitzar l'avanç. Però de tot açò no hi ha res de nou i s'haurà de notar un canvi general en la mentalitat política per poder evolucionar una mica més.

Juli Micolau

ASCUMA, per Sant Jordi, a Barcelona

■ **Carles Sancho**

L'Associació Cultural del Matarranya, un any més, ha volgut estar present per Sant Jordi a la Rambla de Barcelona. El dia acompanyava i la gent ha sortit al carrer a passejar, a triar llibres i a comprar roses. Enguany la festivitat a la capital catalana ha tingut un element nou; la presència massiva dels seguidors del Manchester que destacaven amb les samarretes roges i amb els càntics no massa afinats a conseqüència de l'abundant ingestió d'alcohol. La parada de l'associació, presidida per un gran mapa mural de la comarca del Matarranya, oferia una novetat important aquest Sant Jordi; la presentació de la nova col·lecció «Quaderns del Cingle» dirigida per Esteve Betrià i editada per l'Associació Cultural del Matarranya i Institut del Baix Cinca, membres d'Iniciativa Cultural de la Franja. El primer títol, que ja es podia comprar, *Com embolicar la Franja amb una fulla de pi* escrit per Josep Espluga, sociòleg del Campell que treballa a la Universitat Autònoma de Barcelona i el segon volum, que el seguirà ja està a l'impremta, es tracta d'una reedició de la narració *Memòries d'una desmemoriada mula vella* de Desideri Lombarte. No obstant això els llibres més venuts aquest Sant Jordi a la nostra parada, exclusivament dedicada a títols de la Franja, han estat *Cantem junts*

de Margarita Celma, *A la taula… al primer crit* a cura de Teresa Lombarte i Artur Quintana i el doble CD *Sons del Matarranya* coordinat per Marc Martí. També s'ha venut molt bé *Xandra*, recull de treballs d'Artur Quintana, una altra novetat editorial d'enguany. La nostra presència a Barcelona en un dia tan assenyalat és un bon aparador per donar-nos a conèixer com a entitat i, a la vegada, presentar les nostres publicacions.

Una circumval·lació salvarà un mas fortificat del segle XIII a Vall-de-roures

■ **Lluís Rajadell**

L'Ajuntament eixit de les darreres eleccions municipals a Vall-de-roures ha decidit promuore una circumval·lació per allunar el tràfic del casc urbà. La mesura permetrà prescindir de la rotonda projectada prop de la Torre Sanxo, un mas fortificat de l'Edat Mitjana –podria remuntar-se al segle XIII– situat als afores del casc urbà que perdia amb el projecte ara descartat bona part del seu atractiu. A més, la seua propietària, que ha muntat un establiment de turisme rural aprofitant la singularitat monumental i històrica de l'edifici, veia perillar el seu futur laboral i residencial.

L'Ajuntament va plantejar la seua proposta de circumval·lació a la DGA, que s'ha manifestat a favor. La nova carretera perimetral servirà per enllaçar Vall-de-roures i el seu polígon industrial amb les vies que comuniquen el poble amb Fontdespatlla, Beseit i Alcanyís. L'intens tràfic que ara suporten els dos principals carrers de la localitat –Cortes de Aragón i Hispanidad– es veurà, a més, molt reduit. La rotonda prevista en el Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU) –en tramitació– als voltants de la Torre Sanxo no serà necessària segons la Corporació municipal i, per tant, desapareixerà de la nova redacció del PGOU.

Per enllaçar la circumval·lació amb el poble es preveu una nova rotonda al sud del polígon industrial. Les obres podrien estar finalitzades en set anys, si tot va bé.

La propietària de la Torre Sanxo, Carmen Àlvarez, comenta que la solució donada al tràfic amb la circumval·lació és «la millor possible». Àlvarez, que ha rehabilitat l'edifici amb molta dedicació i esforç com a un allotjament atractiu per al turisme, considera que la nova orientació del PGOU li permetrà continuar amb la seua activitat hostelera, a més de mantenir l'atractiu monumental de la torre.

Els canvis introduïts en el PGOU allargaran l'aprobació definitiva d'este document, que va començar a tramitar-se fa ja vuit anys. Segons publicava el periòdic *La Comarca*, l'alcalde, Carlos Boné, del PP, estima que les modificacions introduïdes al PGOU són prou significatives com per a tonar a sotmetre el document a un nou periode d'informació pública. Tot i això considera que la planificació urbanística del poble podria estar aprovada definitivamente el pròxim estiu.

L'Associació per la Recuperació del Patrimoni de Vall-de-roures (Repavalde) havia presentat al·legacions a l'anterior redacció del PGOU per estimar que possibilitava construccions massa prop de la Torre Sanxo, un edifici que considera contemporani de l'origen del mateix poble i un dels seus elements patrimonials més valuosos. Repavalde demanda un espai de protecció mínim al voltant de la torre fortificada de 50 metres.

Casal Jaume I de Carlet

Premis Jaume I 2008

23 i 24 de maig de 2008

23/05/2008, a les 20 hores,
Casa de Cultura de Carlet **(Plaça de la Vila, 15):**
Taula rodona:
«Un món ple de "franges": la Franja de Ponent»

Participaran: Màrio Sasot, de la revista Temps de Franja; Susanna Barquín, de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca; Marta Canales, del Casal Jaume I de Fraga i Natxo Sorolla, de l'Associació Cultural del Matarranya.

Moderarà: Miquel Àngel Estradé, Alcalde de les Borges Blanques i Diputat del Parlament de Catalunya.

24/05/2008, a les 19 hores,
Casal Jaume I de Carlet **(Carrer Major, 60):**
Presentació del llibre:
***Cròniques*, de Manuel de Pedrolo**

Participaran: Ramon Usall, d'Edicions El Jonc; Adelais Pedrolo i Josep Poveda, de la Fundació Manuel de Pedrolo.

Moderarà: Àngel Velasco, filòleg i soci del Casal Jaume I de Carlet.

24/05/2008, a les 21 hores,
Saló Giner de Carlet **(Plaça Salvador Giner, s/n):**
Sopar Lliurament de Premis 2008

casal CARLET
ACCIÓ CULTURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

L'ABABOL

Vida intel·ligent

L'altre dia vaig participar en un sopar debat que tenia com a ponent a Josep Piqué, un home que va abandonar el partidisme i el parlamentarisme amb l'afirmació que a l'empresa privada també hi ha vida intel·ligent. L'escoltava i em refermava en la idea que, sense ell, a la política hi ha menys vida intel·ligent, suposo que altres han eixit guanyant.

El sopar i el debat trau no tant a fardar del que es pot fer quan es viu a Barcelona, sinó a aprofitar per referir-me a dos dones alcaldesses de la comarca del Baix Cinca que, en el meu entendre, formen part de la vida política intel·ligent. Em refereixo a les presidentes de les Corporacions Locals de Mequinensa i de Saidí, que, n'estic segura, sense posar-se d'acord prèviament, usen dels serveis de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. En un cas, per organitzar cursos de català per a adults i, en l'altre, per demanar la col·laboració per muntar una taula de debat sobre gestió agrària.

Les dos han entès que disposar d'un Institut d'Estudis d'àmbit comarcal és un avantatge i que cal usar-lo, perquè és rendible.

Si ens posem a mirar, l'oferta cultural, lúdica i artística es podria incrementar si se centressen les activitats en pactes locals o comarcals en aquells punts on hi hague acord.

En tot cas, per alguna cosa es comença.

Susanna Barquín

Quan els catalanoparlants de la Franja estem imputats

■ **Marta Canales**

MARTA CANALES

Assitents després del judici al Casal Jaume I de Fraga

El passat 17 d'abril, al jutjat de Fraga, el doctor Artur Quintana –membre de la secció filològica de l' IEC, membre del Consello d'a Fabla Aragonesa, membre d'honor de l'Academia d'a Luenga Aragonesa i president d'Iniciativa Cultural de la Franja– va prestar declaració davant el jutge per la querella criminal que la Federación de Asociaciones Culturales del Aragón Oriental (FACAO) va interposar-li per injúries i calúmnies, concretament Quintana acusava la FACAO de mentiders per negar l'existència del català a la Franja de Ponent i a l'Aragó en general. En aquest sentit, el president d'ICF s'ha mostrat sorprès pel fet que la justícia admeti aquest text com a prova d'un delicte d'injúries i calúmnies.

Un altra de les circumstàncies per la qual la FACAO ha decidit querellar-se contra ICF es remunta a l'any 2005 quan l'entitat de caire catalanista va informar als organitzadors de la Feria del Libro Aragonés de Monzón que els expositors de la FACAO havien presentat uns llibres editats en una grafia que no respectava les normes gramaticals ni ortogràfiques de cap llengua i, per tant, que es feia bandera d'una llengua 'inventada'.

En declaracions als mitjans de comunicació a la sortida del jutjat, Quintana va insistir en què la querella presentada per la FACAO no té cap més motivació que 'la política' perquè 'és ben sabut que són els blavers de l'Aragó i l'únic interès que tenen és destruir el patrimoni cultural espanyol entre el qual hi ha la llengua catalana'.

Quintana va assegurar que malgrat els fets ocorreguts, la ICF continuarà portant a terme la seva tasca: defensar que a Aragó es parla també el català. En aquest sentit, Quintana ha considerat que els catalanoparlants tindríem una altra realitat si existís una llei de llengües a l'Aragó, però va mostrar certs recels, ja que considerà que 'l'anticatalanisme és una malaltia d'Espanya i això és difícil d'eradicar a través d'una llei de llengües tan aigualida com la que tindrem'.

Per la seva part, l'advocat d'Artur Quintana va explicar que tots els procediments judicials oberts formen part de les diligències prèvies i que la fiscalia d'Òsca encara no s'ha pronunciat. Tanmateix, va assenyalar que com a imputat en una querella criminal, Quintana podria rebre una condemna en forma de multa econòmica.

Quintana va tenir el recolzament del món de l'activisme cultural, amb l'assistència de quasi bé una trentena de persones de les diferents entitats del territori a la concentració pacífica, convocada per la entitat que presideix i pel Casal Jaume I de Fraga, per donar-li recolzament. Tant a l'entrada com a l'eixida de la declaració davant el jutge, les persones concentrades van aplaudir Quintana, com a mostra de suport. Aquesta concentració va despertar la «curiositat» del mitjans de comunicació lleidatans –Agencia Catalana de Notícies, TV3, TV Lleida, Segre, La Manyana, no pas dels d'Aragó.

Al sortir dels jutjats, totes els persones participants en la concentració de suport van fer una reunió informal al Casal Jaume I de Fraga, on es va comentar l'evolució dels fets, es va valorar què suposa per a les entitats implicades aquesta querella i el procediment judicial, i es van prendre decisions sobre possibles línies d'actuació des del món associatiu de la Franja.

Tanmateix, aquestes dues entitats van fer públic un manifest de suport on denunciaven que un grup acientífic sense cap autoritat, confon l'opinió pública amb atacs polítics als membres de les entitats que treballen per i en la llengua catalana a la Franja, ja que no hi ha cap argumentació acadèmica ni científica que recolzi les seues tesis. En aquest document, les associacions culturals signants exigien el posicionament del Govern aragonès davant aquest fets, com a màxim responsable d'aquesta situació generada per la inexistència de la llei de llengües, fet que empara els atacs de grupuscles secessionistes lingüístics, de vinculacions amb l'extrema dreta, segons el manifest.

Més informació i signatures de suport a http://locacaodelafacao.wordpress.com

Dijous Kafka era a Fraga

MARTA CANALES

Artur Quintana

Poc abans de les nou del matí del dijous disset d'abril del 2008, l'imputat, A.Q.F., president de la Iniciativa Cultural de la Franja (ICF), s'adreça als Jutjats de Fraga on l'ha citat un jutge per a fer front a una querella criminal per suposades injúries i calúmnies a la Federación de Asociaciones del Aragón Oriental (FACAO). I quines són aquestes suposades injúries i calúmnies? Doncs haver informat sobre els atacs de la FACAO contra la llengua catalana, llengua que la Constitució declara ser un patrimoni dels espanyols que cal protegir, fomentar i estudiar. En arribar davant dels jutjats l'imputat observa que el portal, on normalment hi ha només un guàrdia municipal, és ara protegit per quatre guàrdiacivils. No se'n sorprèn, és clar. Un cop identificat el deixen passar, acompanyat de l'advocat defensor. Després de molt insistir la muller de l'imputat podrà entrar dins dels jutjats, mentre que la vintena llarga de persones que s'havia aplegat davant dels jutjats per a donar suport a l'imputat s'haurà d'esperar al carrer els tres quarts d'hora que durarà l'interrogatori. El jutge rep al seu despatx l'imputat i els advocats de l'acusació i la defensa. Són llegits els drets que té l'imputat i el jutge comença a interrogar-lo. Què sap de la FACAO? Que és una associació que ataca la llengua catal…. El jutge, glacial, talla en sec les paraules de l'imputat i li fa saber que no té interès en saber contra què van dirigits els atacs de la FACAO. Més endavant en el curs de l'interrogatori el jutge declararà que no té cap mena d'interès en saber res de la ideologia de la ICF o de la FACAO. L'imputat que entén que la justícia no solament s'hauria d'interessar per la ideologia anticonstitucional de la FACAO i, si cal, actuar-hi d'ofici en contra, no se sorprèn de res. La resta de l'interrogatori per part del jutge consistirà en preguntar a l'imputat si coneix determinats documents on s'informa sobre activitats anticonstitucionals de la FACAO, i si sap qui els ha escrit. En arribar el torn de l'advocadessa de l'acusació l'imputat prefereix no respondre a les seues preguntes. L'advocat defensor li demana si creu que la querella té una motivació política i l'imputat respon que la querella només té una motivació política. En acabar l'interrogatori el jutge acomiada l'imputat fent-li saber que el farà agafar si no ve quan el tornarà a citar.

Dijous Kafka era a Fraga.

ESTAMPES RIBERENQUES

Relació entre la falta d'habitatge i la presó

M. Pilar Aribau

Un espai de protecció: L'habitatge és, primerament, un espai físic on ens resguardem, on ens recollim, on ens apartem temporalment del món exterior, bé sols, bé en companyia d'altres (família, amics, convidats, etc.). És l'espai de la vida privada, de la intimitat (personal, familiar o comunitària) i on descansem (física i psicològicament). És l'espai on complim la majoria dels actes de la nostra vida quotidiana (menjar, higiene, descans, relaciones afectives…), és on expressem les nostres peculiaritats (mobiliari, objectes personals o de família, hàbits, cerimònies, etc.) Pot ser, també, el lloc on treballa una persona o part de la família (estudi, taller, casa rural, etc.).

Un espai de convivència: És el lloc necessari per crear una família, on aprenem o ensenyem els models de convivència social, a complir un rol determinat en les relaciones entre persones, a acceptar i respectar un status familiar i social….

Un espai de integració social: És el lloc des del qual la societat ens identifica, com a membres d'una família, com a veïns (d'escala, de carrer, de barri, de poble); estem també reconeguts a efectes administratius (empadronament, domicili fiscal, domiciliacions de correu i bancàries, etc.)

Un espai simbòlic: És, per tant, un lloc simbòlic en el qual projectem moltes emocions i sentiments, que té una personalitat pròpia que li van donant les persones que hi viuen, els esdeveniments que hi passen, els objectes que s'hi acumulen, i que, a la vegada, impregnen profundament la nostra forma de ser. Disposar o no d'ella, tenir garanties de poder-ne gaudir de forma estable, poder desenvolupar sense coaccions els temps vitals (quotidianitat, descans, festes,…), tenir espai suficient i correctament acomodat, són elements fonamentals per a l'estabilitat emocional d'una persona i d'una família.

Un bé especulatiu: Es parla molt de la falta d'habitatge, mentre n'hi ha molts que estan tancats, i es porten a terme plans de construcció que fan que n'augmentin en xifres totals.

Coincidint amb aquesta situació, està canviant el perfil de les persones sense sostre, que no són només transeünts, com fins fa uns anys, sinó persones que han perdut la feina, o estrangers que no hi poden accedir, persones que han patit una ruptura familiar greu i s'han quedat sense casa de referència, etc. Aquests col·lectius no poden afrontar l'elevat cost de compra o de lloguer.

Les conseqüències de l'exclusió de l'habitatge són: la progressiva deixadesa de la persona, l'estrés psicològic, la pèrdua gradual de salut, la falta de mitjans adequats per a l'higiene personal, la incapacitat de fer projectes a mig termini, la dificultat de mantenir relacions estables, les barreres en l'accés als serveis socials, a més del perill de veure's abocat a caure en conductes marginals o delictives.

A aquest conjunt, s'hi afegeixen altres elements d'exclusió que afecten a moltes persones: carència de permisos de treball, separació física de la família, desconeixement de la llengua habitual, paràmetres culturals diferents, inexistència de lligams afectius, falta de comunicació (aïllament), sentiment de no importar a ningú...

SENSE SOSTRE ------ DELINQUENT------ PRESONER

Ens estranya?

Josep Espluga, sociòleg

«Tant d'un costat com de l'altre

Ens trobem amb Pep Espluga en un bar de l'Eixample barceloní per comentar detalls sobre l'edició de *Com embolicar la Franja amb una fulla de pi,* títol que inicia la col·lecció *Quaderns del Cingle*. Aprofito l'avinentesa per lliurar-li un qüestionari a propòsit de la seua visió com a sociòleg sobre els habitants de la Franja. Al cap d'alguns dies me'l retorna convenientment omplert.

Pregunta. Ets d'Alcampell, però ja fa temps que vius a Barcelona. Quins lligams mantens amb el teu poble i amb la Llitera en general?

Resposta. Encara que a tot arreu haig viscut prou bé, sempre haig patit una irremeiable sensació de provisionalitat. Ara fa uns dotze anys que visc a Barcelona però encara no he acabat de desfer la maleta. Vaig viure vuit anys a Saragossa i em va passar el mateix. És una cosa crònica, el fat del perpetu migrant. Potser per això tant Alcampell com la Llitera i el sud de la Ribagorça, amb el temps, han esdevingut un punt central en el meu itinerari vital, on hi viuen els parents més pròxims i altres persones que m'estimo. Tot i que tinc tendència al desarrelament, ara ja sé que estic condemnat a viure entre els dos móns.

P. Que en penses d'això que s'ha convingut en anomenar Franja (de Ponent/Oriental /d'Aragó), Aragó catalanòfon, Catalunya aragonesa, Aragó català,…

R. Me pareix molt rellevant que el terme Franja s'haja hagut d'inventar, gairebé improvisar, fa només dues o tres dècades. És un fenomen propi dels temps que vivim, d'un context històric en el qual reclamar respecte per la dignitat de les persones no et porta directament a la presó o a llocs pitjors, cosa inèdita en aquest racó d'Europa des de fa molts segles. Tenim ixa sort. Per tant, jo l'aparició i difusió de la idea de Franja la relaciono amb la possibilitat de respecte vers els ciutadans que viuen en un territori on la seua llengua és menystinguda, quan no directament menyspreada.

P. Però tens preferència per algun dels apel·latius?

R. Pel que fa a la nomenclatura, utilitzo indistintament Franja de Ponent com Franja d'Aragó, com Franja i avant. La preferència per un o altre apel·latiu depèn del context. Evidentment, cada terme comporta certes connotacions ideològiques, però jo em sento alliberat d'haver de carregar amb elles. No n'assumeixo cap de manera integral. El que és substancial per a mi és el reconeixement que hi ha aragonesos catalanòfons. A partir d'ací ja m'és igual si es vol plantejar la seua integració al món català, a l'aragonès o a on siga, suposo que això ho haurien de decidir ells.

P. I dels seus habitants?

R. Al meu entendre, la gent de la Franja tenim almenys dues coses en comú. Per un costat, mos trobem permanentment entre dos focs, en el sentit que som perfectament conscients que fem i pensem coses que poden molestar tant els nostres interlocutors de la resta d'Aragó com els de Catalunya. Tant d'un costat com de l'altre mos voldrien d'una altra manera. Això genera una certa incomoditat que cada habitant de la Franja gestiona com pot. Hi ha qui opta per fer-se procatalà sense mitges tintes, hi ha qui opta per passar per ultraaragonès, i hi ha qui, com la majoria, dissimula i procura passar desapercebut. Certament és una situació d'ambigüitat que comporta una inútil despesa d'energia mental, una pressió ambiental amb la qual no tothom hi sap conviure. No en tinc la culpa que la meua llengua siga el català, ni tampoc d'haver nascut a l'Aragó, per tant no hauria de resultar tan estrany que un aragonès parlés català.

P. I la segona cosa comú als habitants de la Franja quina és?

R. No és agradable sentir-se assenyalat com «anòmal», i per això me pareix que bona part dels habitants de la Franja històricament han optat per fer veure que no hi són. Malauradament, la segona cosa que tenim en comú els habitants de la Franja és el nostre desconeixement mutu, perquè, a l'hora de la veritat, encara massa poca gent sap fins on es parla com ella dins d'Aragó. La Franja té molt poca visibilitat dins del propi territori, i això afavoreix que s'hi perpetue l'actitud generalitzada d'anar dissimulant sense fer soroll. Per sort, sempre hi ha algunes persones que s'atreveixen a reclamar la seua dignitat, com les que impulsen les associacions de defensa del català, que fan una tasca impagable. I impagada.

> «Me pareix que bona part dels habitants de la Franja històricament han optat per fer veure que no hi són»

P. Com naix el teu interès sociològic per aquest racó de l'Europa occidental?

R. A tots els llocs on he viscut, i suposo que li haurà passat a tothom, en algun moment o altre m'haig vist obligat a dir qui era jo i a explicar les estranyes circumstàncies pròpies dels habitants de la Franja. Però la cosa no és tan fàcil, ni tampoc hi ha tanta gent predisposada a entendre-ho. Un dia me'n vaig adonar que, sovent, per no defraudar les expectatives dels interlocutors, acabava per donar-ne versions

mos voldrien d'un altra manera»

contradictòries i cada vegada més estrambòtiques. Producte de la meua ignorància, esclar. Allò no podia ser. Total, que a rel d'una recerca sociolingüística a les Terres de l'Ebre que vaig fer el curs 1992-93, vaig descobrir que per aquelles latituds també es capficaven amb cabòries com les meues. El 1994 vaig obtenir un ajut per a fer un estudi similar a la Franja. Vaig pensar que si jo no sabia gaire qui era, el millor seria preguntar-ho a altres persones que visquessen circumstàncies paregudes. Des d'aleshores gairebé cada any haig perpetrat algun escrit o altre sobre aquest racó de l'Europa occidental, com tu dius, i alguns d'ells ara han estat recopilats en el llibre *Com embolicar la Franja amb una fulla de pi*. Un títol amb trampa: Simplement no es pot.

P. Quin balanç fas de la situació del fet català a la Franja?

R. Fa uns anys era més optimista. Avui sóc escèptic. Tres dècades de moviments de defensa del català a l'Aragó i de mil batalles lingüístiques, no han aconseguit penetrar ni un mil·límetre en la pell cuirassada de l'opinió pública aragonesa, que roman aliena a la nostra realitat. No parlo pas de les persones concretes, que en general gaudeixen d'una bona vitalitat cívica i cultural, sinó de l'entorn sociopolític i mediàtic en el qual aquestes viuen. No només això, sinó que amb el temps s'ha incrementat l'al·lèrgia al català, sovent interpretat com un cos estrany que caldria extirpar. En aquest sentit, l'Aragó oficial, el de les elits, vindria a ser com un rinoceront, una bèstia miop de pell impenetrable i que t'ataca quan t'hi acostes. És la famosa «bèstia» aragonesa, que els poders fàctics van construir i que encara ningú no ha aconseguit desmuntar.

«El moviment associatiu de defensa del català és l'esdeveniment més important que ha passat a la Franja en les darreres dècades»

P. Com veus les relacions entre l'administració catalana i l'aragonesa pel que fa al català a l'Aragó?

R. Malauradament no estic segur que la cooperació en el tema lingüístic siga factible en el context sociopolític actual. Em temo que, probablement, l'administració aragonesa hi posaria tots els obstacles del món perquè encara percep el català com una cosa aliena. Però, paradoxalment, em dóna la impressió que les dificultats més grans encara vindrien per la banda catalana, per a qui històricament la Franja ha estat un peó d'escacs fàcil de sacrificar per a guanyar altres partides. D'exemples, no en falten. En qualsevol cas suposo que la cooperació més àmplia entre ambdues administracions algun dia s'hauria de promoure, d'altra manera les possibilitats d'avançar són mínimes. Per a mi és evident que l'increment de les tendències independentistes a Catalunya mos allunya irremeiablement d'aquesta possibilitat, i que això repercutirà en la major precarització del català a l'Aragó. És un tema per pensar-hi. No tinc res en contra de la idea d'una col·lectivitat catalana unida, però no sóc tan optimista respecte la seua possible plasmació pràctica, en especial pel que fa a com quedaria la Franja. T'ho has preguntat mai, això?

P. Com veus el moviment associatiu a la Llitera pel que fa al foment de la llengua i la cultura catalana en aqueix territori?

R. L'eclosió del moviment associatiu de defensa del català penso que és l'esdeveniment més important que ha passat a la Franja en les darreres dècades, un moviment admirable i valent, que se les ha de veure amb circumstàncies polítiques i socials molt adverses. Per això les associacions es mereixen tot el suport i reconeixement possible. Tanmateix, crec que tenen encara massa dependència dels socis que no viuen al territori. Potser en tinc una visió esbiaixada, però percebo que, en general, haurien d'enganxar més amb els residents a la pròpia Franja, tot i que a poc a poc ho van aconseguint. En qualsevol cas, és un dèficit important i la solució no es pot forçar des de fora, sinó que ha d'eixir de dins de la mateixa Franja. Si no passa per alguna cosa serà. Caldria rumiar-ho. Potser, a la fi, et plantejo més preguntes que respostes, però sempre es diu que val més una bona pregunta que cent bones respostes a cent preguntes mal pensades. Mira, potser això m'aniria bé per a l'epitafi.

Berenguer de Mussots

«PATIR UN IRREMEIABLE SENSACIÓ DE PROVISIONALITAT»

Josep Espluga Trenc, nascut a Alcampell el 1964, és doctor en Sociologia per la UAB amb la tesi *Respostes socials al risc tecnològic: una aproximació al cas de l'exposició laboral a pesticides* (2000), i ha completat estudis a les Universitats de Saragossa i de Venècia. Ha estat professor de l'Escola Universitària de Treball Social de Lleida i, des de 1999, practica la docència i la recerca sobre temes de salut, territori i medi ambient al Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. També ha estat professor visitant a la Universitat d'Edimburg. És coautor d'un manual divulgatiu en l'àmbit de la salut laboral *Del Trabajo a la Salud. Introducción a la prevención de riesgos laborales* (2005), i de diferents treballs de sociologia, com ara *Atur juvenil, exclusió social i salut* (2001), *Els debats socials de la biotecnologia* (2005) o *Comunicació i risc petroquímic a Tarragona* (2007). Com assagista ocupat en els aragonesos catalanoparlants ha publicat *Franja, frontera i llengua. Conflictes d'identitat als pobles d'Aragó que parlen català* (1995) –en col·laboració amb Arantxa Capdevila– i *Urbilatèria* (2004), assaig que, corregit i ampliat, va reeditar amb el títol *Planeta Franja. El trencaclosques del català a l'Aragó* (2005).

B. de M.

DESPERTA FERRO

Presons

El canal de televisió Quatre, el diumenge 20 d'abril, el programa Cuarto Milenio va emetre un reportatge sobre les presons del Matarranya, que constitueixen unes fonts cabdals per reconstruir el que va ser la història dels nostres pobles, al mateix temps que són un bon reclam per al turisme. Quasi tots els pobles del país tenien la seva presó, però els del Matarranya les han pogut conservar. També s'ha de dir que els qui manaven aquí no eren més cruels i bèsties que els qui manaven en altres parts.

El que em va sorprendre del programa va ser de la manera que es va tractar el tema. És va parlar de templers, de càtars, de la inquisició i de no sé quantes coses més per tal de donar una imatge de terror i d'esoterisme que no es correspon amb la realitat.

Aquestes presons són datades a partir del segle XVI, quan es van construir les cases consistorials, i els templers ja feia molts d'anys que havien desaparegut. A més, a la zona on están ubicades, els templers mai van existir. Des d'un principi, l'orde de Calatrava i els bisbats de Saragossa i Tortosa van ser els principals senyors. Per fer una bona interpretació de la història, els fets històrics s'han d'explicar amb objectivitat, i intentant no faltar a la veritat.

El que ha estat darrerament inversemblant és que un jove del Matarranya s'hagi passat tres hores tancat en una presó, malgrat que sigui més moderna, per unes acusacions que no tenien cap ni peus. La meva solidaritat i suport amb el doctor Artur Quintana i tots els altres que han estat molestats. Ens mereixem un millor sistema judicial.

Joaquim Montclús

Ja fa 75 anys

Andreu Coso

L'altre dia, conversant amb l'oncle Jacinto Castelló Nicolau (Mequinensa 1918) em va parlar d'una anècdota basada en unes vivències de quan ell era petit. Amb el seu permís, les escric afegint les reflexions finals, que l'oncle Jacinto ens fa, les quals, com podreu comprovar, són d'un contingut prou actual.

Corria l'any 1932 –jo tenia 13 anys– i un cosí germà que umpare tenia a la Granja d'Escarp ens va convidar a passar el dia de la festa major –el 25 de juliol– d'aquesta població de la província de Lleida. De bona hora vam marxar a peu de Mequinensa enta la Granja. En arribar a la confluència del Cinca amb el Segre –quasi davant per davant de la Granja– vam veure que els dos rius baixaven amb poca aigua, així que vam passar a l'altre costat a «vado», a peu.

Encara no eren les 10 del matí i ja érem a casa dels parents de la Granja. Ens van rebre amb molt d'afecte i l'oncle ens va manifestar la seua satisfacció per poder compartir aquell dia amb els seus cosins mequinensans. Encara ara recordo que vam fer un dinar de festa major: olla de porc, morro de porc, pilota de carn picada i dos llonzes de corder. I de postres, fruita de l'horta familiar, com ara meló.

Aquell dia inauguraven el pont que encara ara travessa el Segre al costat mateix d'un antic convent. Havia d'assistir-hi Francesc Macià –llavors President de la Generalitat de Catalunya–, però no va poder fer-ho i va delegar en el conseller Ventura Gassol l'acte inaugural. Umpare i jo vam ser-hi presents. Vaig seguir amb atenció el discurs del conseller i quan va començar a parlar em vaig dir: «Xeic, però si parla com a nantres!». Quan va acabar de parlar es va acomiadar cridant: «Visca la nostra terra i la nostra llengua!».

A la tarde, ens vam acomiadar dels parents i vam iniciar la tornada a peu a Mequinensa; però jo no fia més que donar-li voltes a les paraules del conseller: «Visca la nostra terra i visca la nostra llengua». En un moment determinat, mentre anàvem de camí, li vaig preguntar a umpare: «L'home que ha fet el discurs ha parlat com a nantres. Com és que als de Mequinensa ens diuen que parlem el *chapurreao*? Els mestres així ho diuen». I umpare em va contestar que a Catalunya estaven més avançats que a l'Aragó, i que tenien escoles on els ensenyaven la seua llengua. I que els d'Aragó, «encara *lo que te rondaré morena*». Així mateix m'ho va dir.

El cas és que quan anàvem a estudi de petits, només ens ensenyaven en castellà i dins de les aules només podíem parlar en aquesta llengua, però quan eixíem al recreo, lluny dels mestres, entre nantres parlàvem com al Poble. Els fills dels mestres s'ajuntaven amb nantres i en tres o quatre dies ja parlaven la nostra llengua.

Han passat molts anys –ara en tinc 89–, i avui en dia les coses no són com a llavors, hem avançat una mica, no gaire però. Ara tinc clar que la llengua que parlem a Mequinensa és la mateixa que parlen a Fraga, a Torrent, a la Granja, a tota Catalunya. Des del Matar-ranya al Segre, passant pel Cinca i l'Ebre, els seus habitants l'han de parlar, l'han de saber escriure. És la nostra llengua i l'hem de conèixer, l'hem de respectar i ens l'han de respectar. Però jo dic com aquell, mil anys d'història i la lluita continua.

Els néts de l'oncle Jacinto tenen la possibilitat d'aprendre la nostra llengua. Ja fa temps, es va firmar la Declaració de Mequinensa per fomentar al municipis signants l'ús públic del català i també pareix que hi ha prevista una llei de Llengües de l'Aragó per defensar totes les llengües d'aquesta comunitat; però com dia, fa gairebé 76 anys, el pare de l'oncle Jacinto «I lo que te rondaré morena».

Els sialls

Josefina Motis

A Albelda hi ha un matoll molt abundant anomenat siall. Amb tants que n' hi ha ni se'ls veu, són indiferents, no fan nosa ni falta, ningú mai en parla. Avui en dia, si dius alguna cosa sembla com perdre el temps, vaja que estan dintre de l' indiferent, acomplexat, no rendible.

El tros de la família és a la partida que se'n diu El Siallar, m' encanta posar a l' adreça,… Torre al Siallar, Camí de les Vinaixes…, cosa que irrita una mica als presumits d'avui en dia.

Però, encara que una mica depreciats, se'ls perdona, no es va de cap al seu extermini per no fer nosa ni perjudici, sempre estan a les espones, al peu de roca, a llocs incultivables més o menys inaccessibles. No fan olor ni pudor, són molt resistents i segur que tenen alguna vàlua per l'equilibri ecològic. Són semblants a la farigola, de verd més clar i es poden fer grans con el romaní, una mica més plans. A la tardor queden tots florits i omplen de tonalitats rosades, blavoses i blanquinoses, les raconades indiferents. Almenys, tenen un valor estètic.

No es troben a diccionaris ni enciclopèdies, i el més curiós es que no se'n veu a cap lloc fora d'allà. Darrerament remenant per *TdF* i la seva gent, em va semblar veure que hi ha un personatge que té un mas, que li diu el «mas dels sisalls», o que es troba a la muntanya dels sisalls. Pot ser la mateixa paraula que a la Llitera ha perdut la segona S? Es troba la paraula Siscall, pot ser que siall o sisall siguin una derivació oral d'aquesta? Algú en pot fer cinc cèntims? La gent del Matarranya, que viu a la Llitera no coneix la planta ni la paraula.

Uns dies de tardor passejant per allà, pels camins, els sialls tots floridets em van cridar l'atenció, com si no els hagués vist mai, després de tants anys d'haver-ne estat envoltada. Em van fer sortir la meva interioritat més ancestral. Perquè al poble estava a una casa a peu de tossal i allò si que era un bon siallar, jugava per allà amb la fantasia pròpia de la infància amb la que pots tenir vàries identitats, casetes, i objectes desitjats. Amb molta imaginació les raconades eren casetes, o les pedres, nines. Aquests matolls em servien de refugi per fer les necessitats i tot.

Estic molt orgullosa d'haver-los abonat una miqueta en el passat, de posar-los ben visibles a una adreça. I. d'haver escrit unes paraules amb tota la sensibilitat que em van despertar en redescobrir-los fa poc, tan floridets. Es va publicar a *La Rambla* del poble, amb el títol *Sialls Florits* al 2005.

Quan hi ha glaçades queden com un matoll de gotetes de gel, son els «sialls gebrats».

Amb la sequera dels darrers temps, semblaven «sialls, sempre amb una branqueta, disposats a sobreviure, com sempre deu haver passat.

Hi estaven molt abans que nosaltres, són com eterns, hauran vist totes les històries, i desitgem, que sobrevisquin eternament, representants i conservadors de Natura en estat pur.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Facècies i anècdotes

Ramon Sistac

En el moment que llegireu estes rengleres jo ja hauré depassat la frontera de la cinquantena. Açò sol ja em concedeix el dret al repapieig i, sobretot, el d'explicar batalletes. I un tema recurrent entre la gent gran (o siga, com jo), quan volen torturar l'auditori, són les anècdotes. Pròpies o alienes, són especialment fecundes aquelles que combinen el dolç i l'agre, aquelles condicionades per la visió de la innocència, molt particularment la dels infants (tema, d'altra banda, recurrent de la memòria dels grans). M'hi ha fet pensar la lectura de la darrera obra del Josep San Martín, *Memòria d'exilis i retorns*, un llibre excel·lent. N'hi ha una que no té preu: la cosina de l'autor, francesa (occitana?), al sis anys recitava el poema *El niño yuntero*, de Miguel Hernández, en les reunions familiars a l'exili, al nord dels Pirineus. Ella en restava desolada: a mesura que declamava, tothom es posava a plorar. Ningú no la va poder convèncer que ploraven d'emoció i d'enyorança, no pas perquè ella recités malament.

La innocència, doncs, sol ser el toc que dóna a l'anècdota la dimensió més humana. Un cop vaig coincidir amb mossèn Tarragona, rector de Sant Llorenç (i curador durant molts anys de les famoses obres d'art en litigi entre bisbats), al tercer pis del Rectorat de la universitat, antic seminari de Lleida. Em va explicar, amb ulls gairebé humits, el seu primer dia, quan era tan sols un bordegàs, tancat en aquella casa (bona pensada, fer-se seminarista, l'any 36!). El van ensotanar de cap a peus i el van coronar amb el roquet reglamentari. Allà mateix –estàvem davant de la finestra en qüestió— li van assignar estança i llit. Ell s'hi va instal·lar, i va obrir la finestra per mirar el claustre. Ni se'n va recordar, que portava roquet. Li va anar a parar al mig del pati, i per això es va haver de passar tot el dia castigat.

L'època de Reis Mags sol ser molt productiva. Mon pare explica que, quan els companys ja li havien dit qui eren, hi va recobrar la fe de manera inesperada: aquell any (segurament una bona anyada) li van portar, en comptes dels mitjons de tota la vida, la tan cobejada bicicleta! Immediatament va pensar que no podia ser; els pares mai no se les haurien gastat així, les pessetes. Segur que era cosa dels «autèntics» reis d'Orient. Però, al seu torn i molts anys després, el meu estimat progenitor em va causar una de les frustracions més grans de la meua existència. Un matí de Reis no hi vaig trobar, com sempre, la pistola de plàstic i el barret de xerif. Jo anhelava ben de cor la nova guitarra elèctrica AIRGAM, o cosa semblant; com les de veritat, però a escala. I me la van portar (també una bona anyada?). Hi havia un avís ben gros a la capsa: ¡NO ENCHUFAR DIRECTAMENTE A LA CORRIENTE! A mon pare, més manyo que no pas manyós, li va faltar temps per a deixar tota la casa a les fosques. I la guitarra elèctrica, objecte del meu desig, va esdevenir modesta pandereta inert.

Per acabar una altra, viscuda ja de gran, aprofitant que enguany també fa vint-i-cinc anys que la meua senyora i jo vam fer papers. Una dia de festa senyalada, amb convidats, jo havia de portar el dinar a cals sogres. Vaig fer un pastís de peix, amb un lluç fresquíssim que m'havia costat mitja mesada. Amb les presses, no em vaig saber esperar que es refredés per a desemmotllar-lo. I em vaig cremar. I el pastís em va volar de les mans cap a l'aigüera, que ni tan sols estava neta. Mentre menjàvem una socorreguda coca de recapte, el Menut, fidel company dels meus sogres, només lamentava haver nascut gos: no podia acompanyar el «seu» pastís de peix amb un bon «Albariño» de les «Rías Baixas» gallegues.

Artelitera se celebrarà els dies 17 i 18 de maig

Redacció

Edició d'Artelitera 2007

La Comarca de la Llitera, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Binèfar, organitzen un any més el certamen Artelitera que, en aquesta ocasió, se celebrarà els dies 17 i 18 de maig al recinte firal de Binèfar.

De la mateixa manera que en les dues edicions anteriors, els organitzadors posen a disposició dels artistes, els estands de manera gratuïta amb la finalitat d'exposar les seues obres. L'objectiu és conèixer les diferents sensibilitats artístiques que hi trobem a la Llitera i conèixer de primera mà el treball dels artistes de la comarca.

El Recinte Firal de la Cotonera serà, de nou, l'escenari que acollirà la fira que de la mateixa manera que en edicions anteriors tindrà entrada gratuïta.

Durant aquests últims dies, un elevat nombre d'artistes s'han posat en contacte amb l'organització amb la finalitat de reservar els seus espais. De fet el termini per sol·licitar un estand finalitzava el dia 30 d'abril.

A l'edició de l'any passat es va poder veure el treball de 47 artistes i un exemple de creació artística en viu, ja que l'escultor vietnamita Huynh Van Hoang va tallar una escultura, durant els dos dies de fira, davant el públic assistent. Aquesta escultura va passar a ser propietat de l'Ajuntament de Binèfar, perquè lluirà en un dels parcs municipals.

«Aquesta fira ha comptat amb un fort suport popular en les dues primeres edicions en les quals es va posar en marxa. Per aquest motiu i pel de facilitar als creadors de la nostra comarca poder exposar davant del seu públic hem cregut convenient seguir mantenint-la en el programa cultural que dissenya la Comarca de la Llitera», va afirmar el conseller de Cultura, Andrés Aguilar.

JORNADES «L'(A)FRONTERA. HISTÒRIA, PENSAMENT I PAISATGE» UAB, BELLATERRA-PERPINYÀ. 5 AL 10 DE MAIG DE 2008

El tema de la «frontera» ha esdevingut al llarg dels anys un dels aspectes més recurrents en tots els àmbits dels estudis de les ciències humanes i socials. Concepte i aplicació portats a debatcontinu, la «frontera» ha merescut centenars de llibres i estudis. Arribats al segle XXI, les reinterpretacions se solapen i s'introdueixen a voltes en camins manipulables sense per això extreure'n el perquè de la seva existència ni l'origen, ja que som lluny d'emprar l'afirmació «definitives» per a les «fronteres».

La «teoria de la frontera» és un dels aspectes que cal abordar una i altra vegada, però s'ha de fer tenint a l'abast un model d'aplicació vàlid i real. La frontera analitzada a partir de l'època moderna ho és per ser el moment en què és dibuixen i comencen a arrelar arreu d'Europa especialment. Els límits espaials i polítics esdevenen a partir dels segles XVI i XVII alguna cosa més que confins i se superposen amb les fronteres «socials», «humanes» i «religioses» que a voltes coexisteixen dins d'un mateix regne o territori polític. Per tant es tracta de veure i analitzar des d'àmbits diferents la realitat. La transformació de la frontera desitjada en frontera cicatritzada, l'esquinçament de modes de vida tradicionals per a desenvolupar la creació dels Estats moderns són elements fonamentals a fer emergir. Davant la frontera popular de «l'altre», la idea de distinció (elements físics, orals, visuals, naturals, arquitectònics, etc.) deixa de ser quelcom lògic per donar pas a la necessitat geopolítica i geoestratègica dels Estats que prenen forma a partir del segle XVII sobretot.

Objectius i interès:

Les Jornades tenen com a principal objectiu redoblar esforços i demostrar l'interès general que existeix, tant a nivell acadèmic com social davant la qüestió de la «frontera» en l'època actual. L'origen de la proposta es troba al grup «Manuscrits. Revista d'Història Moderna», i que ha trobat la col·laboració en la seva organització d'un col·loqui paral·lel a Perpinyà per donar el tret de sortida a «l'any de la frontera» tenint en compte les dates simbòliques del 800è aniversari del Tractat de Corbeil (1258-2008), que fixava els límits septentrionals de Catalunya amb el regne de França, i el 350è aniversari del Tractat dels Pirineus (1659-2009), que integrava el Rosselló a França i desplaçava els límits estatals al Pirineu. Els objectius principals són doncs:

1.– A nivell europeu: contribuir a fixar una via clara, interdisciplinària i concisa, a inicis del segle XXI, dels termes de «frontera», «afrontera», «frontera múltiple» o, al contrari, esbrinar si encara existeix la necessitat de marcar-la com a tal a l'època moderna i temps consegu?ents i de quina manera i/o interessos (i nivells socials i polítics) es va forjar, si és que va ser així. Cal, però, i d'aquí un dels objectius principals de les jornades, superar les velles idees preconcebudes i projectar, si s'escauen, nous termes que suscitin un consens internacional.

2.– A nivell català: fer el balanç i les previsions de la historiografia catalana sobre els estudis de la frontera i posar en contacte els historiadors, antropòlegs, geògrafs i altres especialistes catalans, sobretot els joves investigadors d'aquests temes, amb una problemàtica candent de la historiografia internacional. És el millor mètode per creuar els coneixements propis amb aquells que se segueixen arreu, agafant els resultats més rellevants i fent-los avançar conjuntament. És, també, tenint en compte la implicació de la historiografia catalana (en tots els seus àmbits d'investigació) amb aquest tema, la millor manera d'evitar una possible marginació i camí aïllat d'aquesta en relació a un debat historiogràfic internacional.

3.– A nivell temàtic: fer palès l'abast social, polític, humà i natural del procés conegut com construcció i fixació de la frontera –causes i objectius– i els seus veritables efectes generals posant-lo en connexió amb les línies temàtiques que coneixen més difusió en aquests moments a Catalunya i, en general, a tota Europa, així com amb àmbits més innovadors: història de la guerra, història política, etnocentrisme i antropologia de les fronteres, arquitectura, religiositat o art.

Coordinadors: Oscar Jané (UAB) oscar.jane@uab.cat
Brígida Manera-Payrou (Aj. Perpinyà)– manera-payrou@mairie-perpignan.com
http://fronteres.blogspot.com

Naix la col·lecció «Quaderns del Cingle»

Una nova sèrie de treballs literaris editats per ICF

Berenguer de Mussots

A inicis del passat mes d'abril es posà a la venda *Com embolicar la Franja amb una fulla de pi*, recull d'assajos breus del sociòleg lliterà Josep Espluga i primer títol dels Quaderns del Cingle. Quaderns dels Cingle és una nova col·lecció de textos literaris promoguda per la Iniciativa Cultural de la Franja, –amb l'explícit suport econòmic i de difusió de l'Associació Cultural del Matarranya i de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca– que pretén donar a conèixer obres literàries (reculls de contes i de poesia, novel·la curta, assaig, teatre, memòries, etc.) en català d'autors originaris de qualsevol localitat de l'Aragó catalanòfon o relacionats, d'una manera o d'una altra, amb les terres aragoneses de llengua catalana.

D'edició trimestral, Quaderns del Cingle dedicarà, amb periodicitat anual, un volum a autors vinculats, respectivament, a la Ribagorça-Llitera, el Matarranya i el Baix Cinca, i un quart volum dedicat de manera col·lectiva a diferents autors de l'Aragó catalanòfon en general. Aquesta nova col·lecció vol ser, d'alguna manera, continuació de les històriques col·leccions Quaderns de la Glera (1991-1993) i Quaderns de les Cadolles (2002-2004). En una primera etapa, si més no, de l'edició i difusió dels Quaderns del Cingle se n'encarregarà el crític i edítor almenaspí Esteve Betrià i seran impresos a Calaceit per Gràfiques del Matarranya.

Els organitzadors d'aquesta nova col·lecció han volgut fer una crida permanent als escriptors de la Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca i el Matarranya perquè facen arribar les seues obres al consell editor de Quaderns del Cingle a través de les seus de l'Associació Cultural del Matarranya, l'Associació de Consells Locals de la Franja, el Centre d'Estudis Ribagorçans i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. Les obres, un cop examinades pel consell editor –format per membres de les associacions adés esmentades– es publicaran, si es creu oportú, en edició de butxaca amb un tiratge de 800 a 1200 exemplars. Aquesta mateixa primavera ha de ser al carrer,

amb el número 2 dels Quaderns del Cingle, una nova edició de les exitoses *Memòries d'una desmemoriada mula vella* de Desideri Lombarte.

OPINIÓ

La màgia del teatre

Marta Momblant Ribas

Un cop, quan vivia a Londres, em van preguntar què era per a mi fer teatre. I jo vaig respondre: fer teatre, per a mi és fer màgia. Això és per a mi fer teatre. Crear del no res, en un espai buit, d'un escenari de taulons cruixents, poder esdevenir-hi tot un món. Amb quatre fustes, una mà de pintura, potser només algun que altre objecte evocador, i ja has inventat un entorn llunyà. Amb la seva pròpia olor. I en aquest mateix espai, vuit primer i, uns segons després que s'han encès els llums de rampa i s'ha aixecat el teló, aconseguir-hi fer vibrar emocions, crear conflictes i resoldre'ls, bé o malament... Reproduir un trosset de vida... I el millor de tot, fer-ho creure al públic. I compartir-ho.

De la irrealitat de l'espai escènic que mai escapa dels ulls de l'espectador, les bambolines, els focus, la tramoia, poder passar a la realitat més eficaç completada dins la imaginació als esperits de la platea. Com *Els Esclaus* inacabats de Miquelangelo, cada individu acaba en la seva ment allò que estan veient els seu ulls. I esdevé personal, especial i intransferible. Per tant, perfecte. El fet teatral és únic, també perquè és viu, dia a dia, irrepetible de l'anterior, per molt que els actors diguin les mateixes frases, els efectes lluminosos entrin al mateix moment, la música soni just quan toca, ni un minut abans ni un minut més tard. No trobeu que això és fer màgia?

Doncs encara ens falta una mica. Ara venen les paraules. Elevar-les, fer-les volar carregades... del que sigui: sentiments alegres, o tristos, de veritats com a temples o de mentides universals, d'humor o de patetisme... I per això me'n vaig anar a viure a Londres, quan començava la meva carrera en la direcció escènica, per aprendre a treballar la paraula. No parlo només de Shakespeare, Marlow o Carol Churchil, sinó de qui i de com, els saben donar vida. Nosaltres hem tingut bona tradició de teatre de gest i de teatre de carrer, del qual jo ja n'havia tret un bon profit, però l'escola del treball de l'actor amb el text, aquest binomi simbiòtic i misteriós que només sona si s'és capaç de fer vibrar, era embrionari. Si volia dirigir grans textos escènics, havia d'aprendre'n entre els actors i els dramaturgs als qui mai se'ls ha prohibit utilitzar les seves paraules per a posar veu al que els dictava el seu cor. Entre artistes que no han hagut mai de pregar que els parlessin en la seva llengua, als qui no se'ls ha qüestionat la legitimitat del so amb què els bressolaven la seva mare, la seva àvia i a elles també les seves respectives mares àvies i així remuntant-nos en el temps, del mateix temps que les altres terres veïnes podien enfortir la seva, de llengua.

Això sí, d'aquells quaranta anys de restriccions verbals a les nostres terres n'hem tret un bon planter del teatre del gest. I la prova la tenim en que les companyies més internacionalment reconegudes són totes essencialment gestuals i visuals, com La fura, Tricicle i Comediants... Però ens han mancat més paraules escrites que puguin ser dites. Perquè per a la paraula, per a la paraula sagrada, encara ara hi estem assajant i lluitant i, ens queda molt, molt per fer-ne una gran estrena. Encara hem de poder fer molta més màgia.

A propòsit de l'Escola Oficial d'Idiomes II de Saragossa

Els alumnes catalanòfons no poden presentar-se a les proves de català

■ Maite Moret

Alumnes de català rebent el seu diploma

Des de setembre de l'any 2005 em faig càrrec de les assignatures de Llengua Catalana I i II a la Facultat d'Educació de la Universitat de Saragossa, ambdues de sis crèdits. Quan arriben aquestes dates animo els meus alumnes a matricular-se als exàmens de nivells de català. Els explico que amb la matèria apresa durant tot l'any, molts d'ells, estan qualificats per a passar una prova Nivell B si el fan a Catalunya o a Fraga (Junta Permanent del Català), de Nivell Elemental o de l'Intermedi (Institut Ramon Llull) que a Saragossa es realitza a la seu de la Casa Catalana, o del Nivell Bàsic (Junta Qualificadora de Coneixements de València), si el realitzen al País Valencià. Als alumnes més avantatjats els dono bibliografia per tal que es puguin preparar el Nivell C, de Suficiència o Mitjà, de les respectives entitats. Els exposo que és important estar en possessió d'aquests títols perquè un dia seran mestres i els certificats poden ser una carta de presentació per a una feina, tant a Catalunya com a l'Aragó. Els puntualitzo, també, que arribarà un dia que la nostra Comunitat Autònoma serà reconeguda com a trilingüe, potser sóc una mica innocent però, tot i que la cosa va per a llarg, hi tinc confiança.

De la mateixa manera, els dono notícia, quan surt la convocatòria cap al mes d'abril, que tenen la possibilitat de presentar-se als exàmens lliures que ofereix l'Escola Oficial d'Idiomes de Saragossa on, entre d'altres llengües, s'imparteix català, i aquests títols poden proporcionar-los punts en una oposició i acreditar-los el coneixement d'una llengua.

Ja fa tres anys que els meus alumnes i, per tant, jo mateixa, ens topem amb un entrebanc amb la susdita Escola Oficial d'Idiomes «Fernando Lázaro Carreter». El motiu és que els catalanoparlants no poden presentar-se a aquestes proves. Aquells que s'inscriuen a l'examen han de signar una declaració jurada on certifiquen que el català no és la seua llengua materna i a més a més, adjunten una clàusula en què avisen, amenacen més aviat, que l'escola –tradueixo– es reserva el dret de requerir al sol·licitant la documentació que estimi oportuna en qualsevol moment del procés. El més sorprenent de tot això és que es tracta d'un paper oficial on hi ha imprès, en la part superior esquerra, el segell del «Gobierno de Aragón. Departamento de Educación, Cultura y Deporte».

La meitat dels alumnes que cursen català a la Facultat d'Educació són provinents de la Comunitat Valenciana, la franja d'Aragó i de Catalunya, tots ells estan vedats de presentar-se al citat examen i no entenc el per què, si, legalment, Aragó té una única llengua oficial, el castellà, i els que parlem català no estem reconeguts com tals. S'ha de puntualitzar, a més, que ser catalanoparlant en la nostra comunitat no implica, en molts casos, conèixer la gramàtica d'aquesta llengua, perquè, insisteixo, en moltes ocasions no se n'ha rebut ensenyament reglat.

És més, com és que el Govern d'Aragó subscriu aquest document, si als estudiants de la Franja que cursen les assignatures de català se'ls atorga un títol de Nivell B? Uns sí i els altres no? Els exàmens lliures de les EOI estan pensats per aquelles persones que poden preparar-se la matèria per altres procediments, recordem que no sempre és fàcil entrar-hi com alumne i que, d'altra banda, els horaris oferts s'adeqüin als teus. En quina comunitat vivim, senyors! Hi ha massa contradiccions que no aconsegueixo discernir.

A tot aquest assumpte he d'afegir la informació que m'ha proporcionat aquest cap de setmana passat un bon amic, el qual m'ha explicat que l'EOI de Saragossa era sòcia subscriptora del *Temps de Franja* però es va donar de baixa a partir d'una de les publicacions dels Quaderns de les Cadolles, en concret del volum de José Miguel Gràcia, *Davall d'una Olivera*. El motiu al·legat va ser que no s'adia a «la norma» que ells consideraven «correcta», és a dir, la que s'ensenyava, s'imposava, a l'aula.

Al llarg d'aquests dies he llegit en diversos mitjans, fòrums i publicacions digitals, articles i declaracions a propòsit d'aquest tema; ho he comentat amb companys indignats amb tot el que està passant i no estem del tot segurs que la situació canviï. Tanmateix, del que sí n'estic convençuda és que, evidentment, des del punt de vista lingüístic hi ha coses inadmissibles dins l'ensenyament d'un idioma però mai s'ha de deixar de banda el context cultural i social on s'emmarca una llengua i molt menys deixar de contemplar les varietats diastràtiques, diafàsiques i, sobretot, diatòpiques, permeses dins la NORMA i que, al cap i a la fi, formen part de la realitat d'una llengua: de la nostra llengua.

GALERIA DE PERSONATGES

Pasqual Vidal i Fígols, activista cultural de Massalió

«Cal tenir cura en la conservació i adequació el patrimoni cultural»

■ **Carles Sacho**

Pasqual Vidal i Fígols (Massalió 1946) és un infatigable animador cultural i investigador que va començar a treballar sobre aquesta àmplia temàtica des dels vint anys, primerament sobre la seua vila. Interessat per quasi tot el que fa referència a Massalió, ha aconseguit en aquests anys una abundant documentació i informació sobre la literatura popular, la llengua, les tradicions, els jocs i els joguets, la música, la fotografia antiga, els arxius municipals… i actiu col·laborador i animador de les festes populars de la seua vila. Fruit de tot aquest immens i acurat treball recopilatori i de documentació té una àmplia col·lecció d'il·lustracions a tot color contextualitzades sobre la cultura popular a Massalió. Una petita part reproduïda en el seu primer volum: *Festes i tradicions de la comarca del Matarranya* (1998). També ha publicat un recull de narracions rescatades de l'oralitat col·lectiva recopilades al seu poble, *A la falda de la iaia. Literatura oral de Massalió* (2005) i va col·laborar en l'extens treball de recerca *Lo Molinar. Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa* (1995-96) aportant la major part dels textos recopilats de la seua vila. Té en premsa un altre volum, *Fa un munt d'anys al Matarranya*, que realitzà en col·laboració amb Margarita Celma, treball que va ser guardonat amb el XVI Premi d'Educació Pau Vila 2006 atorgat per la Universitat de Barcelona. Ha publicat articles i col·laboracions en diverses revistes: *Temps de Franja*, *Rolde*, *Gaiters d'Aragó*, *Sorolla't*, *Programes de festes*, *Cinga*, *Plana rasa*, *Kalat-zeyd*, *La Comarca*… Soci fundador

de l'Associació Cultural del Matarranya i membre de la junta durant molts anys. L'any 1999 l'Associació dels Gaiters d'Aragó li van concedir un guardó pel seu esforç en la investigació i recuperació de la música tradicional del Matarranya. Ha col·laborat amb dibuixos i textos amb els espais museístics i centres d'interpretació de diferents poblacions del Matarranya: Lo Masmut de Pena-roja, el Forn de Torredarques i la Casa del Delme de Massalió. Molts dels seus dibuixos i textos han estat publicats en diferents volums on hi ha col·laborat amb altres escriptors: *A la taula… al primer crit!* (2004) coordinat per Teresa Lombarte, *Terra màtria* (2003) de Joan Josep Rovira…, *Guia d'Horta de Sant Joan* (2008) de Salvador Carbó…

CRÒNIQUES TAGARINES

Patiments amb l'Alsina Graells (I)

■ **Esteve Betrià**

Nombroses generacions de ponentins que han hagut de moure's en transport públic per carretera de la capital de Catalunya a la ciutat de Lleida (i viceversa) han hagut de fer ús, de manera inevitable, dels vehicles de la companyia de transports de viatgers Alsina Graells. En el meu cas, tret del primer viatge de Lleida a Barcelona –que vaig fer el gener o el febrer de 1968 en un tren de la línia ferroviària que passa per Manresa–, sempre han estat amb autocars d'aqueixa empresa els meus desplaçaments entre aquestes dues ciutats. Encara ara recordo la rònega «taquilla del vetust edifici» que aqueixa companyia de transports de viatgers tenia a la ronda de la Universitat de Barcelona. Un edifici «on surava la sentor inconfusible d'unes latrines embussades, problema crònic de desguàs,» dins un aire espès i humit que obligava els viatgers a esperar la partida dels vehicles de la companyia en un minúscul i escarransit jardí, amb un parell de bancs de fusta pintada de verd i dues o tres palmeres d'aspecte malaltís, o directament a les voreres de la ronda, a tocar dels autocars. Sembla, pel que he llegit en *Calaveres atònites* (1999) de Jesús Moncada, que l'aspecte que presentava l'edifici de l'administració de la companyia a Lleida no tenia res a envejar al de Barcelona, si més en els anys cinquanta i seixanta del segle passat. Jo, francament, de la ciutat de Lleida dels anys seixanta i primers setanta no en recordo res; o gairebé res.

Farà cosa de vint o vint-i-cinc, bona part de companyies d'autobusos en servei a Barcelona van haver de traslladar els seus centres d'expedició a una remodelada Estació d'Autobusos Barcelona Nord, circumstància que va permetre la demolició del vell edifici i la reutilització de l'espai –no gaire gran però situat al rovell de l'ou de la ciutat Comtal–, que ocupava l'Alsina Graells. Així, doncs, em vaig haver d'acostumar a fer una llarga passejada a peu de tres quarts d'hora o a agafar el metro, si anava molt carregat, a l'estació d'Universitat (oblidava comentar que l'antic edifici de ronda Universitat estava a sis o set minuts a peu del meu domicili barceloní) per recórrer tres parades, fins a la de l'Arc de Triomf, a tocar de la de Barcelona Nord. Per fortuna, ara farà cinc o sis anys, la direcció de l'Alsina Graells aconseguir una nova parada d'eixida de Barcelona al passeig de Gràcia d'aqueixa ciutat –a escassos deu minuts a peu del meu domicili– per als viatgers en ruta; però, ai las!, en un punt (gairebé a la cantonada amb el carrer Diputació) impossible: vorera central estretíssima acotada per una àmplia boca de pàrquing, assetjada per l'aparcament reservat al consolat de Cuba, amb una reduïdissima marquesina compartida amb els usuaris dels bus a l'aeroport del Prat, del bus turístic i altres companyies de transports, etc. Sens dubte, no haurien trobat un lloc pitjor en tot Barcelona per fer-ne un punt de recollida de viatgers ni que el busquessen expressament; i mira que el passeig de Gràcia és ample i llarg!

Memòria d'exilis i retorns

■ **Marta Canales**

El passat 21 d'abril, a dos quarts de vuit del vespre,dins dels actes a l'entorn de Sant Jordi, vam presentar el llibre del Josep San Martín, *Memòria d'exilis i retorns*, al Casal Jaume I de Fraga. Amb la presència d'una trentena de persones, en Ramon Badia –en nom de Pagès Editors–, en Francesc Ricart –historiador i membre de la Junta del Casal– i el propi autor ens van desgranar una obra literària que, encara que d'estructura intimista i personal, té uns continguts profunds i contundents: la guerra civil, l'exili, els camps nazis i el franquisme.

La presentació va ser punyent i commovedora, carregada d'anècdotes personals que fan entendre la motivació de l'autor perquè eix material sortís a la llum i d'explicacions de tants silencis, que tots hem viscut alguna vegada en relació al tema del llibre.

Francesc Ricart, Marta Canales, Josep San Martín i Ramon Badia

Cal llegir-lo per no perdre la memòria, per no repetir errors i perquè els nostres joves tinguin un testimoni d'una part de la història ignominiosa que no ha de caure en l'oblit.

Aquest llibre fou presentat el passat divendres, 18 d'abril a l'Institut Municipal d'Acció Cultural de la Paeria, a Lleida. Aquest acte va tenir la presència de la Rosa Toran, presidenta de l'Amical de Mauthausen, i alumnes i professors de l'IES Guindàvols de Lleida, centre que anirà a Mauthausen amb l'IES Baix Cinca de Fraga, aquest mes de maig.

Si esteu per Barcelona el proper 6 de juny, podeu gaudir d'una nova presentació d'aquesta obra, a les 7 de la tarda, a l'auditori del Museu d'Història de Catalunya.

SOM D'EIXE MÓN

Consciència

Francesc Ricart

A la pregunta *Com és que la majoria de la immigració clarament no opta pel català com a llengua de comunicació?*, Carme Junyent, la prestigiosa lingüista de la Universitat de Barcelona, responia: «*Doncs perquè amb el nostre comportament no els fem veure que sigui necessari per a res. Si els parlants no ens conscienciem, el català es veurà abocat a l'extinció*» (*Avui*, 26.03.08).

Som conscients els catalans de la Franja de quina és la magnitud de la tragèdia? Quin nivell de consciència ens podem atorgar els ciutadans catalanoparlants de la Franja? I pensem que la lingüista parla de la immigració recent, la d'aquests quinze anys últims; ens renya perquè davant un desconegut que pot tenir una tonalitat de pell diferent, o no, sempre ens hi adrecem en espanyol… Sense comptar que arreu del país, però em temo que a les nostres comarques encara més, continua la nostra deserció de la llengua quan parlem amb *els altres*, els espanyols que sempre han parlat el castellà. Com és el cas de la relació amb les persones que ens atenen darrere un taulell, a les quals per definició considerem incapaces de participar de la nostra llengua i els parlem en espanyol encara que hagen passat la vida pels nostres carrers i hagen pogut aprendre i conviure amb la gent d'ací a les escoles…

Abans de continuar, tombem el mas de cantó (com diuen els Quicos a la cançó) i fixem-nos en alguns dels comportaments procedents de l'Aragó oficial, els quals no s'amaguen mai que funcionen «en espanyol» Em refereixo als casos esmentats a l'editorial del número de març de *TdF*, sobre els comportaments d'*Aragón Televisión* amagant la presència del català; la incògnita de la continuació de l'ensenyament «bilingüe» a l'IES Baix Cinca de Fraga i la passivitat de l'administració davant del tema, o l'episodi de l'EOI de Saragossa i el tracte anunciat per als ciutadans de la Franja si manifesten que són catalanoparlants, perquè t'adones de totes les nostres fragilitats. Sense comptabilitzar el fet més sagnant dels últims temps, el de la compareixença davant la justícia de les tres persones denunciades per la FACAO (sí, ja sé que la FACAO no representa l'administració).

Davant aquest panorama, com podem revitalitzar la nostra llengua? És clar que que no es revitalitzarà per generació espontània; de fet, serà al contrari, la «generació» s'extingirà com diu la doctora Junyent. I tampoc mantenint aquesta bona convivència que diuen que hi ha hagut sempre els més interessats i els més forts que són els altres; és a dir sense fer res, deixant-ho tot en mans de l'atzar, del «mercat lliure», com diuen els defensors del neoliberalisme lingüístic.

Escric l'article acompanyat de la fotografia excel·lent que presideix el programa del Dia de la Faldeta d'enguany a Fraga. A la part central del tríptic, hi ha el programa de les *Estampes típiques* que de bon tros deu ser l'oferta més important de la setmana que començava el dia 19 d'abril. M'ho havia llegit amb interès i el contingut m'era entranyablement atractiu. Allò entranyable, però, s'estronca en parar atenció a tot el programa i adonar-me de les coses dissuasòries o directament capadores de consciència… Què voleu que us diga, però allò de la *feriadeabril*, a mi em trenca el paisatge.

Ismael Comas Solanot, futbolista

Andreu Coso

L'altre dia, quan consultava distretament la web oficial del FC Barcelona, em vaig topar amb una nota en l'apartat 'Darreres noticies del Club' en què es deia, textualment: «Els exjugadors Chus Pereda i Ismael Comas estaran avui a Pineda de Mar, amb motiu de la XV Trobada de Penyes Barcelonistes del Maresme i participaran en un col·loqui, a la sala de plens de la l'Ajuntament, sobre el FC Barcelona i les Penyes».

En llegir les línies anteriors més d'un lector ha degut pensar ¿però què té a veure aquest acte a Pineda de Mar –un poble del Maresme– amb aquesta revista que, en principi, només té en compte fets i gent de la Franja? Doncs hi té molt a veure perquè l'exjugador del Barça Ismael Comas és mequinensà.

Ismael Comas Solanot va nàixer a Mequinensa l'1 de desembre de 1942, fill gran de l'oncle Manolo i de la tia Teresa, i germà d'Emílio. L'oportunitat de la seua vida li va arribar l'any 1958 quan va haver d'afrontar el repte de defensar la porteria del C. D. Mequinensa equip de la tercera divisió espanyola de futbol. Un cúmul de casualitats va fer que l'entrenador de l'equip mequinensà hagués de recórrer a un noi de 15 anys. Pel que expliquen els que van presenciar aquell partit, l'Ismael hi va tenir una actuació memorable, actuació que no va passar desapercebuda per a un dels presents que tenia contactes amb equips de la primera divisió de futbol. Aquest espectador va proposar al jove porter mequinensà d'anar al FC Barcelona perquè li fessen una prova. Ismael no s'ho va pensar dos vegades i, acompanyat pel seu pare, va viatjar a Barcelona i va fer la prova; els tècnics del Barça –entre els quals hi havia en Samitier–, van observar-lo, van veure que tenia bones condicions i el van fitxar. Nou anys va estar Ismael en la disciplina del Barça. Del 1958 al 1961 al juvenil; del 1961 al 1962 a l'equip amateur; del 1962 al 1963 al Condal (segon equip del FC Barcelona) i amb 20 anys va fer el salt al primer equip on s'hi va estar tres temporades, del 1963 al 1966.

Durant l'etapa barcelonista l'Ismael va formar part de la selecció juvenil catalana, va jugar com a internacional amateur, també amb la selecció catalana i, mentre feia el servei militar, amb la selecció militar espanyola. Val a dir que amb aquesta última selecció va guanyar el campionat del món de seleccions militars en derrotar a la final Portugal, selecció que comptava amb Eusebio com a estrella. La selecció espanyola, a part d'Ismael, la formaven, entre altres, Fusté del Barça; Groso, Velazquez i De Felipe del Reial Madrid; Tonono i Guedes de Las Palmas,…

En les tres temporades que va estar al primer equip del Barça no va tenir oportunitats: quan va arribar-hi va trobar-se amb un Salvador Sadurní ja assentat a la porteria i amb només dos anys més que ell. El balanç de partits jugats, per l'Ismael, en aquestes en tres temporades va ser de tres partits oficials i uns quants d'amistosos.

Cansat d'estar tant temps, com es diu amb llenguatge futbolístic, *en el dique seco*, va decidir acceptar l'oferta que li va arribar del Sabadell perquè li permetia jugar a primera divisió sense necessitat d'allunyar-se de casa. A més, l'equip vallesà tenia un equip amb aspiracions i comptava en les seues files a excompanys del Barça com ara Zaballa, Montesinos, Borràs, Pereda i Palau.

Al Sabadell va estar-s'hi tres temporades, coincidint amb el millor Sabadell de la història. Un quart lloc a la temporada 1968-1969 li va permetre disputar la Copa de Feries (actual Copa de la UEFA) com un dels representants del futbol espanyol a Europa. *En el llibre 1900-2000. Un Segle de Futbol*, editat per la Federació Catalana de Futbol, s'explica així: «EL SABADELL EUROPEU. En Virtut del seu quart lloc a la lliga 1968-69, va prendre part en la Copa de Fires 1969-70. El primer partit jugat a la Creu Alta el 17 de setembre, el Sabadell va superar al equip belga del Bruges derrotant-lo per 2 a 0,… La històrica alineació del Sabadell va ser aquesta: Comas; Isidro, Pini, Arnal; Montesinos, Muñoz; Zabalza, Pereda, Palau, Garzón i Cristo». Als mequinensans segur que no els ha passat desapercebuda la data –desset de setembre, dia de la Santa. Casualitat o no, cadascú que pense el que vulgue, però Ismael va fer un bon partit i no va encaixar cap gol.

Ismael va acabar la seua carrera professional al Sant Andreu, a segona divisió, quan tenia 35 anys. El futbol li va donar molt. Va ser la seua escola des dels 15 anys, i quina escola! En arribar al Barça, tenia a prop d'ell llegendes del futbol com ara Kubala, Ramallets… Més tard, estant ja al primer equip, va compartir entrenaments, concentracions, viatges i partits amb els Pesudo, Benitez, Olivella, Garay, Gràcia, Gensana, Verges, Segarra, Kocsis, Villaverde,… També va compartir il·lusions i esperances amb els més jóvens: Sadurní, Torres, Borràs, Vidal, Montesinos, Pereda, Fusté, Rexach,…

Actualment, a 50 anys del 1958 en què va començar la singular aventura, l'únic contacte directe que té amb el món del futbol és com a component i col·laborador de l'Agrupació de Veterans del FC Barcelona, entitat que té com a principal missió la d'ajudar exjugadors del Barça que, després de haver deixat el futbol, no han tingut sort en la nova vida. Sens dubte, una bona elecció per seguir actiu en el món de l'esport, cosa que demostra que Ismael té la col·locació, els reflexos i el sentit esportiu de sempre. Per tot això, la meua més sincera admiració.

Fardatxo, llargandaix, regandaix, sargantaix
Ribera d'Ebre, Terra Alta, Baix Ebre, Montsià,
Priorat, Baix Cinca, Matarranya, Ports
i Baix Maestrat

Fira del Llibre
Ebrenc'08

5a edició

Móra d'Ebre
Plaça de la Cultura
08/06/2008

Organitzen
Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre
Institut Ramon Muntaner
Biblioteca Comarcal de Móra d'Ebre
La Llanterna Teatre Municipal
Ajuntament de Móra d'Ebre

Patrocinen
Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació
Institut Català de les Industries Culturals
Institució de les Lletres Catalanes
Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Secretaria de Joventut
Diputació de Tarragona
Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre